

Itzulpen Atala: Nafarroako Aldizkari Ofizialean eta bertze plaza batzuetan

TABERNA IRAZOKI, Mikel
Nafarroako Gobernuko Itzulpen Ataleko itzultzailea

0. Sarrera

Jaun-andreok, egun on!

Lehenik, eskerrak eman nahi dizkiet Euskarabideari eta Euskaltzaindiari egin didaten gonbitagatik. Eta mila esker zuei, baita ere, gure solasak aditzera etorri zaretelako.

Jardunaldiko nire azalpenarekin hasi baino lehen, bilera honetara ekarri nahi nuke Joxemiel Bidadorren oroitzapena. Gaizkitu zelako berria ikasi genuenetik airean geunden, jakinik hagitz egoera larrian zegoela. Eta herenegun arratsaldean, hunat ekartzeko hitzak prestatzen ari nintzen bitartean, irakurri nahi ez nituenak iritsi zitzaizkidan. Hemen gauden anitzek ezagutu genuen. Gizon gazte atsegina, euskararen unibertso ttipian argi propioa zuen ikertzaile distiratsua, eta, eginiko lanek salatzen dutenez, langile porrokatua. Hor dago utzi digun ondarea. Izan denagatik guztiagatik luzaroago nahi eta behar genuen gure artean. Besarkada bat bere jendaki eta lagunentzat. Goian bego.

Baina hemen gaudenok segitu behar baitugu, gaurko saiorako prestatu dudan gaira itzuliko naiz. Nire asmoa Nafarroako Gobernuko Itzulpen Atala eta bertan egiten dugun lana zuei ezagutaraztea da. Izenburuak dioen bezala, Aldizkari Ofizialean ez eze bertze jardun-gune batzuetan ere aritzen gara. Horien guztien berri ematen saiatuko naiz.

1. Historiako mugarri aipagarrienak

1.1. Itzulpen Atalaren sorrera

Euskarari buruzko 18/1986 Foru Legearen 7. artikuluan ezarri zen Nafarroako Aldizkari Ofiziala eta Nafarroako Parlamentuko Aldizkari Ofiziala gaztelaniaz eta euskaraz emanen zirela argitara (aldibereko edizio bananduetan); eta lege bereko 9. artikuluan, Nafarroako Gobernuak Iruñean euskara-gaztelania itzulpen ofizialeko unitate administratiboa sortuko zuela.

Hain zuzen ere, lege agindu horien ondorioz, 1987an lehiaketarako dei egin zen, zazpi itzultzaile plaza betetzeko. Gisa horretan, beraz, hurrengo

urtean zazpi lagun hasi ziren itzulpen lanean, nafar Administrazioarentzat. Eta langile haiek bilduko zituen unitate administratiboa ere, Itzulpen Atala, urte hartan berean sortu zen, 1988an, Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusiaren baitan.

1.2. Atalaren eginkizunak

Zuzendaritza Nagusi berriaren sorrera onetsi zen foru dekretuan zehaztu ziren beraren mendeko unitate guztien eginkizunak. Honela aipatzen ziren Itzulpen Atalaren esku utzitakoak:

«*Boletín Oficial de Navarra* delakoaren euskarazko alean sartu beharreko xedapen orokor, administrazio ebazpen eta beste egintza eta dokumentuen itzulpen ofiziala.

Administrazio Publikoek nahiz partikularrek eskatzen dizkieten euskara-gaztelera eta gaztelera-euskara itzulpen ofizialak, Euskarari buruzko Foru Legean xedatua dagoenari jarraikiz.

Euskara-gaztelera eta alderantzizko itzulpen ofizialetan entitate lokalei eta beste administrazio publikoei aholkua ematea».

Handik urte batzuetara, aholku emateko eginkizunaren barranean, zeregin berezi bat azpimarratu zen, Hezkuntza eta Kultura kontseilari Javier Marcoteguik sinaturiko 161/1998 Foru Aginduaren bitartez. Agindu hura zela medio, Atalak «euskara-gaztelania eta gaztelania-euskara itzulpenak ofizialki baliozkoteko eskumena» berea zuela zehaztu zen espresuki.

Hiru eginkizun nagusi horiek, aparte erantsitako zehaztapena barne, gaur egun ere indarrean dira.

1.3. Departamentu batetik bertera

Itzulpen Atala, erran bezala, Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusiaren mendean sortu zen, eta Zuzendaritza Nagusia, bere aldetik, Lehendakaritza eta Barne Departamentuaren barranean. Baina gerora,

1996an, Zuzendaritza Nagusi osoa Hezkuntza eta Kultura Departamentura pasatu zuten, bere *zerbitzu*, *atal* eta *bulego* guztiekin.

2000. urtean, aldiz, aldaketa handiak izan ziren Gobernuan, eta Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusiari berari bete-betean eragin zioten. Horren ondorioz, Zuzendaritzaren izena aldatu zen. Izen berria eman zioten: *Unibertsitateetarako eta Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusia*. Horrekin batera, Itzulpen Atala Zuzendaritza horretatik atera eta bertze leku batean txertatu zen: Nafarroako Aldizkari Ofizialaren Zerbitzuan, berriz ere Lehendakaritza eta Barne (eta Justizia) Departamentuan. Hori bai, lehengo eginkizun berberak zituen, eta itzultzaileak ere, bat ez bertze gainerako guztiak, unitate berrira pasatu gintuzten.

1.4. Xehetasun pare bat

1.4.1. Lehenbiziko zazpi itzultzaileak 1988an hasi ziren lanean, eta 1990ean bertze zazpi gehiago. Hamalau lagun haiek osatu zuten hasierako blokea. Gero beste lau lanpostu gehiago sortu ziren.

1.4.2. Hasierako hamalau lagun haiek *itzultzaile* lanpostuak bete zituzten. Ez zen kontuan hartu interprete lana ere egin beharko zela. Ordea, suertatu zen horrelako zerbitzuak emateko beharra ere (haietako batzuk gizartean oihartzun handia izan zuten kasuetan, epaitegietatik etorritako eskariari erantzuteko). Horren ondorioz, atzetik etorri ziren lanpostu berriak *itzultzaile-interpreteentzat* izan ziren. Gaur egun, Ataleko plantillan itzultzaileok hamalau plaza ditugu, eta itzultzaile-interpreteek lau.

1.5. Laburpen gisara

Euskarari buruzko 18/1986 Foru Legean ezarritakoaren ondorioz, 1988an sortu zen Hizkuntza Politikarako Zuzendaritza Nagusia, eta beraren baitan Itzulpen Atala. Hagitz gertaera garrantzitsua, nire iritziz, euskara nafar Administrazioaren plazara JALGI zelako, ordurarte sekula izan ez zuen estatusarekin.

2. Gaur egungo egoera eta jarduna

2.1. Lanpostuak eta lan banaketa

2.1.1. Itzultzaileak

Plantillako plaza guztiak beterik ez badaude ere, dagoeneko abiatua den lehiaketa amaitzen denean, hemezortzi itzultzaile izanen gara (horietatik lau itzultzaile-interprete, gainerako hamalauak itzultzaile huts), denak *atalburu* baten zuzendaritzapean. Inork ez du organikoki eginkizun berezirik atxikita; alde horretatik, denak berdinak gara. Baina, lan motaren arabera, geure arteko espezializazio moduko bat egina dugu. Batzuek Aldizkari Ofizialeko lanak itzultzen dituzte (eta horien barrenean ere bakoitza sail batean ari da), eta bertze batzuk aldizkaritik apartekoetan aritzen dira.

2.1.2. Zuzentzaileak

Aldizkarirako iragarkien sail bakoitzak bere zuzentzailea du, eta *aldizkaririk* aparteko sailak ere bai. Zuzentze lana ez dago pertsona jakin batzuen esku; denok sartuak gaude eginkizun horri dagokion gorpulean, eta, txandaka-txandaka, guztiok ari behar izaten dugu zeregin horretan, egokitzen zaigunean, hiru hilabeterako bederen. Lankideen itzulpenak (eta kanpoko enpresak eginak, eta elebitan iristen direnak) orratzaz gainera, aldi aldi zuzentzailea bere sailari dagokion kaieraz arduratzen da. Hartan idazten ditu eztabaidagai iruditzen zaizkion kontuak eta bururatzen zaizkion proposamenak, zuzentzaile denboran atzeman dituen arazoei buruzkoak.

2.1.3. Terminologia

Une honetan, taldekide bat arduratzen da, bere lan denbora osoan, proposamenak bideratu eta erabakiak biltzeaz eta datu-baseak eguneratzeaz. Halere, gure historian hori ez da beti horrela izan. Sinetsiak gaude koordina-

tzaile edo terminologo eginkizuna ere nahitaezkoa dela, baina ez dago organigraman, eta, horregatik, neurri batean, lan-kargaren eta Ataleko nahiz Zerbitzuko buruen borondatearen mende dago.

2.1.4. *Lan bereziak*

Bertzelako mandatuak ere esleitzen zaizkigu itzultzaile guztioi, tartekatareka. Betiere egiten dugun lanarekin zerikusia dutenak. Konparazio baterako, euskaraturik ditugun lege-testu garrantzitsuenen bilduma egitea, gero Gobernuaren web gunean txertatzeko, gaztelaniazkoak Lex Navarra gunean dauden gisara; gai jakin batzuetako glosategi bereziak zehaztea (Justizia, Hirigintza...); iragarki eta inprimaki-ereduak prestatzea...

2.1.5. *Kanpoan eginiko lanak*

Bertzalde, Atalak bere baliabideekin egin ezin dituen lanak kanpora ateratzen dira, eta enpresa baten esku uzten, baina horiei ere Ataleko zuzentzaileek azken begiratua ematen diete, itzulpenaren egokitasuna eta testu guztien koherentzia (terminologikoa eta estilistikoa) ahal den neurrian bermatzeko.

2.2. **NAOn eta bertze plaza batzuetan**

Aitzineko puntuetan aipatu dudan bezala, nahiz eta Atala gaur egun Nafarroako Aldizkari Ofizialaren Zerbitzuan txertatua egon, aldizkarirako itzulpenak egitea Atalaren eginkizunetako bat bertzerik ez da.

Egia da lan-karga mardulena Aldizkariaren itzulpenetik datorrela, eta jende-multzorik handiena ere horretan aritzen dela, baina bertzelako itzulpen lanak eta aholkularitzakoak ere ez dira gutti, kopuru aldetik, eta, jakina, NAOkoak bezain garrantzitsuak.

Beraz, hitzaldiari jarritako izenburuak dioen bezala, plaza bat baino gehiagotan aritzen gara. Zehazki, lau jardun-gune ditugu, Atalaren esku

utzitako lau eginkizunen ondoriozkoak, lau plaza, lau lantegi, hemezortzi lagun artean banatuak.

2.2.1. *Lehenbiziko plaza: Nafarroako Aldizkari Ofiziala*

Nafarroako Aldizkari Ofiziala ez da ehuneko ehun euskaraz argitaratzen, horretarako bidean bada ere, Euskararen Legean ezarritakoa bete beharko bailitzateke:

«Aldizkari Ofiziala gaztelaniaz eta euskaraz emanen da argitara (aldibereko edizio bananduetan)...».

Progresio bat izan da, eta berriki hasi gara euskaraz ere argitaratzen, adibidez, udalen hirigintza planak, Justizia Administrazioako iragarkiak, ur konfederazioenak..., orain arte euskaratzen ez zirenak.

2009an, NAOan, 16.000 orri editatu ziren, eta horietatik % 70 inguru euskarara itzuli ziren (gaur egun, azken erabakien ondorioz, are handiagoa da itzultako orrien portzentajea). Gai aldetik ere, denetik izaten da, mota guztietako herritarrei eragiten dietenak: legeak, foru dekretuak, lan deialdiak, eraikitze lizentziak, isunen jakinarazpenak...

Iragarki batzuk elebitan iristen dira gurera, alegia, euskaraz eta erdaraz igortzen dituzte sortzen diren lekuetatik. Zehazki, udal batzuetatik bidaltzen dituzte horrela; Nafarroako Unibertsitate Publikotik; Gobernuko departamenturen batetik (Hezkuntzatik, Lehendakariatzako Administrazio Publikoaren Institututik...)... Baina testu gehien-gehienak hizkuntza bakarrean iristen zaizkigu, gaztelaniaz, eta geronek itzuli behar izaten ditugu. Elebitan ailegatzen zaizkigun proportzioa oraindik txikia da, nahiz eta gero eta gehiago izan.

Bi hizkuntzetan iristen diren iragarkien argitaratze-bidea desberdina izaten da. Zuzentzaileak gainbegiratu egiten ditu, eta, ahal dela, igorlearekin harremanetan jartzen da, nolabaiteko adostasun terminologikoa lortzeko, Atalean finkatuak ditugun erabakiekin bat etor daitezten.

Benetan pozgarria da iragarki elebidunen kopurua berretzen doala ikustea, euskara, pixkanaka bada ere, bertze administrazioegune batzuetan heda-

tzen ari dela jakitea, euskarazko testu administratiboak, gaztelaniazkoen ordaina emateaz gainera, egiazki erabiltzen direla ohartzea.

2.2.2. *Bigarren plaza: bertzelako itzulpen ofizialak*

Erran bezala, Itzulpen Ataleko lanak ez dira Aldizkariaren eremu karra-tuan amaitzen. Muga horietatik kanpora ateratzen direnak ere egiten ditugu. *Itzulpen Unitatea* deitzen diogun azpiatala arduratzen da horretaz. Eta hor zer itzultzen da? Oro har, Gobernuko Administrazioaren edozein bulegotatik eskatzen diguten zernahi: Gazteriaren Institutuko aldizkariak, Osasunbideko kanpainak ezagutarazteko informazio orri edo liburuxkak, Gobernuko lehendakariak errepide puska baten inaugurazioan erran behar dituen hitzak, kontseilari edo zuzendari nagusiek udaletara eta ikaste-txeetara bidaltzen dituzten gutunak, errotuluak (errepideetakoak, nahiz eraikin ofizialetakoak), errenta aitorpenerako inprimakiak, webguneak edo Internet bidez eskaintzen diren zerbitzuak... eta abar. Euskaratik gaztelania-
ra ere bai: Administrazioari eginiko erreklamazioak, herri batzuetako udal bilkurak (departamenturen batera hala bidali duelako udalak)...

Bereziki azpimarratu nahi nuke jardun-gune hau, jende anitzek ez baita-ki honelako itzulpen lanak egiteko eskumena dugula. Informazio falta hori saihestu eta gaingitu nahi genuke. Horretarako, Interneterako esteka bat prestatzen ari gara, Gobernuaren webgunean txertatzeko, eta haren bidez interesdun guztiei ezagutarazi Itzulpen Atalak eskaintzen dituen zerbitzuak.

2.2.3. *Hirugarren plaza: aholku ematea*

Aholku eta informazioa ematen dugu, Gobernuko Administrazioiko ber-tze bulego batzuetatik, edo udaletatik, edo bertze edozein administrazio publikotatik (Trafiko Zuzendaritzatik, konparazio baterako), eskaririk egi-nez gero. Zeri buruz? Zehazki itzulpen ofizialei buruz, baina baita horiekin lotutako bertze gai batzuei buruz ere: toponimiaz (larriaz eta xeheaz); ka-leen izenaz; edo gurean nahiz guretik kanpo euskaraturik dauden lege eta araez, eta abar.

2.2.4. *Laugarren plaza: itzulpenen gaineko irizpena*

Eginkizun hau ere esleitua du Atalak, sorrerari eta eginkizunei buruzko lerroaldeetan aipatu dudan bezala. Esate baterako, egiaztatu behar izan dugu testamenturen baten itzulpena zuzena ote zen; zenbait elkarteren estatutuak (erregistroan euskaraz eta gaztelaniaz aurkeztu direnak) ...

2.2.5. *Bertze eginkizun bat: interprete lana*

Bakan samar, baina suertatzen denean egin behar izaten dute itzultzaile-interprete direnek. Konparazio baterako, Nafarroako Eskola Kontseiluaren edo Euskararen Aholku Batzordearen bileretan izan dira Ataleko interpreteak; baita bertze kasu bitxiago batzuetan ere. Adibidez, Nafarroako Auzitegi Nagusitik eskaera egin zitzaion Gobernuari interpreteak behar zituela Gartzaingo hilketa ospetsuaren epaiketarako.

2.3. **Laburpen gisara (eta gogoetaxka)**

Horiek horrela, gaur egungo gure antolamenduaz eta jardunaz, puntu hauek azpimarratu beharrekoak iruditzen zaizkit:

- Hezkuntza Departamentuak bere beharretarako Euskarabidean dituen itzultzaileak kenduta, Nafarroako Gobernuaren Administrazio osorako gainerako itzulpen lan guzti-guztiak Itzulpen Ataleko itzultzaileon esku daude.
- Atala Aldizkari Ofizialaren Zerbitzuan txertatua dagoenez, irudipena dugu jende anitzek ez dakiela itzultzaile talde honek aldizkaritik aparteko itzulpen ofizialak ere egiten dituela, ez eta itzulpen ofizialen gaineko aholkua emateko eginkizuna esleitua dugula ere.
- Lan asko sartuagatik, uste dugu informazio falta horren ondorioz ez dela eskaera gehiago ailegatzten, eta zerbait egin beharko litzatekeela Atalak eskaintzen dituen zerbitzu guztiak ezagutarazteko. Espero dugu Gobernuaren webgunean jarri gogo diren argibide eta estekek horretan lagunduko dutela.

- Ia Administrazio osoari (eta bertze administrazio batzuei ere bai, neurri batean) itzulpen unitate bakar batek zerbitzu ematea baino hobea litzateke, segur aski, nolabaiteko deszentralizazioa gertatzea, eta Departamentu bakoitzak bere itzultzaileak izatea. Era horretan, gauza gehiago itzuliko liriateke (ustez), eta itzultzailea hurbilago egonen litzateke kasu bakoitzean zerbitzu horren beharra duen pertsonarengandik.
- Halere, bertzalde, nahitaez erran beharra dago zein inportantea izan den, guretzat eta oro har Itzulpen Atala martxan jartzeko, hogeitaz (eta) urte honetan elkarrekin egotea. Neurtezina da taldean aritzeak zenbat eman digun gutako bakoitzari, zenbat ikasi dugun. Beteranoenak (multzo handiena) eskola zaharrekoak gara eta bertatik bertarako komunikazioan ohituak. Sekulako suertea izan da, gure ikasbiderako, elkarrekin honela gertatzea.

3. Itzulpenaz eta Terminologiaz

3.1. Itzulpen lanaren urratsak gurean

Itzulpen lana egiteko, gaur egun, itzulpen-memoria bat erabiltzen dugu, *Trados* izeneko aplikazio informatikoa. Sekulako laguntza ematen digu baliabide horrek, baina, aldi berean, itzultzailea eta zuzentzailea are kontu handiagoz lan egitera behartzen du, memorian gordetzen dena, geroko erabilgarri geldituko dena, egokia eta, une bakoitzeko erabakien arabera, zuena dela egiaztatu behar baita.

Beraz, itzultzaileak itzulgaia hartu, aplikazio horren bidez itzuli eta zuzentzaileari ematen dio. Zuzentzaileak bere oharrak egiten ditu eta, horiek kontuan hartuta, itzultzaileak azken ukituak egiten dizkio testuari, argitaratzeko edo dagokionari bidaltzeko prest uzteko.

Zuzentzailearen lana funtsezkoa da, itzulpenaren egokitasun orokorrak gainera, hizkuntza arauak, toponimia kontuak, lantaldean hartu ditugun erabakiak eta gainerako guztiak errespetatu eta aplikatzen ote diren begiratzeko duelako.

3.2. Itzulgaia eta itzultzailea

Testu administratiboak izaten ditugu langai. Ordea, horien artean, espezializazioaren ikuspegitik, ez dira denak maila berekoak izaten, hizkera arruntetik hurbil daudenetatik hasi eta espezialitateetako *teknolektoetara* bitarte.

Konparazio baterako, udalek ematen dituzten ordenantza batzuk... animaliak etxean edukitzeari buruzkoak edo hilerriko tasak arautzen dituztenak, adibidez, arrunt samarren zakuan sartuko genituzke; udal horietxen hirigintza planak, berriz, edo Nafarroako Gobernuak emandako zenbait foru dekretu, ekonomia arlokoak, adibidez, espezializazio maila handi samarrekoak dira.

Nolanahi dela ere, egia da terminologia espezifikoa behar duten testu espezializatuak izaten direla franko, jatorrizko hizkuntzan arloan arloko adituek sortuak: Zuzenbidea, Ekonomia, Hirigintza, Medikuntza, Biologia, Arteak... Eta lehenbiziko buruhaustea hor sortzen da, testu espezializatuari aurre egin behar izaten diolako, kasu gehienetan, espezializatu gabeko itzultzaileak, gai horretaz sobera ez dakienak.

Gure artean denetik dago (Biologia, Medikuntza, Historia, Filologia, Kazetaritza, Kimika... ikasketak eginak), eta horri esker nolabait moldatzen gara itzulgaiaren mami osoa geureganatzeko. Baina Administrazioan, Nafarroakoan behinik behin, hagitz gaizki antolatuak daude gauza batzuk, eta hau da horietako bat, itzultzaileok apenas dugulako harremanik testuen sortzaileekin. Eta itzultzaileak, ahal izanez gero, testuaren egilearengandik hurbil egon beharko luke, edo, bertzerik ez bada, harengana iristeko modu garbiren bat izan beharko luke.

Administrazioari inporta bazaio euskarazko testuaren egokitasuna, eta badakigu Administrazioarentzat zein inportantea den letra idatzia, lehenbiziko urrats hori hobeki antolatu beharko luke: itzultzaileak norbait behar luke eskura, zalantza guztiak argitzeko. Eta hori ez da normalean hala gertatzen. Nahikoa litzateke dokumentu bakoitzean ohartto bat jartzea: *honi buruzko zalantza eta galderak halako jaunari edo emakumeari galdetu...*

3.3. Euskarazko terminologia

Horiek horrela, nolabait ere itzultzen hasi eta ordainak aurkitu behar izaten ditugu, euskaratik, jatorrizko hizkuntzan termino zehatzez ongi hornitua heldu den testuarentzat. Euskaraz ere adiera zehatzeko termino ego-kiak behar.

Itzulpen Atalean ez gara terminologia-sortzaileak, salbuespen kasuren batean kenduta (oker ez banaiz, *foruzain* izena eta ingurukoak –*Foruzaingoa* eta abar– gurean sortuak dira; eta, bidenabar erranen dut, oraindik ere Euskaltzaindiaren «onespenaren» zain daude, ez baitira Hiztegi Batuan sartu, ezta bigarren itzulian ere).

Gu terminologia-erabiltzaileak gara, eta, praktika horretan, termino finkorik ez dagoenean, terminologia-hautatzaile. Gure egoera ez da bertze edozein «itzultegitan» bide dagoenetik oso diferentea, eta, denboraren joanean, garai bakoitzean eskura izan ditugun baliabideen arabera erantzun diogu eginkizun honi. Arlo honetan egoera izugarri aldatu baita, orain dela hogeita bi urte hasi ginenekoarekin alderatzen badugu.

Aldatu dira baliabide materialak, zeren denbora hartan erabiltzen genituen hiztegiak eta gainerako glosario eta informazio iturri guztiak paperean baikenituen, ez bertzelako inolako euskarritan. Ordenagailua asmakizun berria zen, baina Internet eta posta elektronikorik gabe hasieran. Aitzinamendu horiek geroago etorri ziren, eta urratsez urrats joan ziren garatzen (eta gu haietara egokitzen) gaur egun ditugunetara ailegatu arte. Etenik gabeko «iraultza», oraindik ere amaitu gabe bide dagoena.

Eta baliabide materialen bilakaeraren arrimuan, euskarazko terminologiaren panorama ere dezente aldatu da. Ez du lehenak nahitaez bigarrena ekarri, baina ukazina da baliabide informatikoen eragina, bereziki, urte hauetan itzultzaileok eta terminologoek eginiko bidean.

Lehenbiziko urte haietan, gehienbat *UZEI*ren hiztegi espezializatuak erabiltzen genituen, eta, haiekin batera, *Elhuyarenak* eta garai hartan eskura genituen orokor guztiak ere bai. Beharrik haiei guztiei, baina, halere, denak eskas!

Interneten etorrerarekin, *Euskalterm* eskura izatea hagitz garrantzitsua izan zen. Gainera, orduko Zuzendaritza Nagusiak hitzarmena sinatu zuen UZEIrekin, datu base terminologiko hori Nafarroako Gobernuaren barreneko sarean txertatzeko (eta aholkularitza zerbitzuetarako), eta zinez aurre-rapauso nabarmena izan zen gure eguneroko zereginei begira. Guk ez eze Gobernuaren Administrazioaren zerbitzuko gainerako langile guztiek ere ikus eta balia zezaketen aplikazioa.

Haren ondotik etorri zen hiztegi eta glosategi guztien sareratze orokorra; Euskaltzaindiaren ondare guztiarena; posta elektronikoaren bidezko komunikazioa erabat hedatu eta normalizatzea. Bai eta itzultzaileen *Itzulist* foroa ere, *Eiziek* prestatu zuena; *2tzul*; *Eimaren* lan monografikoak...

Horiekin batera, nire iritiz izugarri garrantzitsua izan da EAEn Terminologia Batzordea sortzea eta Euskalterm, orain, *Terminologia Banku Publikoa* izatea. Iruditzen zait gertaera hori mugarri azpimarragarria izanen dugula euskarazko terminologia-lanaren historian. Uste dut sekulako jauzia emanen dugula (aitziner, jakina, bromarik gabe), falta genuen erreferente onartua bilakatzen bada eta erritmo egokian lan egiten bada.

3.4. Terminologia arazoak eta gure jokabidea

Beraz, eskura izan ditugun baliabide guztiak erabili ditugu beti, unean unekoak. Hiztegi eta glosategiak, hango eta hemengo corpusak. Betiere, bereizten jakinik hiztegi klasikoak eta modernoak; orokorrak eta espezializatuak... Denen beharra izan dugu, batean aurkitzen ez genuena bertzeak emanen ote zigun begiratzen genuelako, edo, itzulgai berarentzat ordain bat baino gehiago aurkitzen baldin bagenuen, zein forma nagusitzen zen jakitea interesatzen zitzaigulako.

Horrela joan gara osatzen geure datu base propioa, geure hiztegi partikularra. Geure barne koherentzia behar genuelako, bederen!

Ahal izan den neurrian, saiatu gara arlo bereko gainerako itzultzaileekin (EAEko nahiz Nafarroako administrazioetakoekin) batera joaten, ondorio eta erabaki berberetara iristen, baina hori ez da beti posible izan: komu-

nikazioak mugatu gaitu. Hor ere aurrerapauso handia eman dugu. Baliabide informatikoen alorrean, gaur egun aitzakiarik ez dago. Ia dena eskura dugu. Harreman pertsonalen sarean, ordea, oraindik zer hobetu badagoela uste dut.

Atalean ez dugu antolamendu «eredugarria» izan terminologia lantzeko. Gure agintariek maiz ez dute aintzat hartu eginkizun hau, eta itzultzaileok kolpeka funtzionatu dugu, boladaka. Garai batzuetan modu arautu samarrean, diziplina guttienekoari jarraikiz; bertze denboraldi batzuetan, berriz, desantolamendua eta inprobisazioa nagusitu dira gure jardunean.

Nolanahi ere, oro har, ordu asko eta asko eman dugu ikertzen, galdetzen, eztabaidatzen. Makina bat ordu. Gutako bakoitzarentzat zinez ariketa aberasgarria izan da. Baina, bertzalde, aitortu behar dugu etsipengarri samarra ere izan dela ohartzea lan horrek guztiak apenas izanen zuela bertze inon oihartzunik. Irudipena dugu Nafarroa urrun samar ez ote den gelditu euskararen terminologia zehazten joan den guneetatik, ez dela behar edo nahi bezalako zubi lanik egin.

Halere, nafarrok eskerrak eman beharrean gaude, itzulpengintzaren eta hiztegegintzaren nahiz terminologiaren alorretan eta, oro har, euskararen normalizazioarenean, Euskal Autonomia Erkidegotik jaso dugun eta jasotzen ari garen guztiagatik. Hortik xurupatu eta xurupatzen baitugu guk! Ez dakit zer eginen genukeen gai honetan lanean aritu eta ari diren hango erakunde publiko eta pribatuak hor izan ez balira.

3.4.1. *Gure ikerketa partikularrak*

Baliabide guttiago genuen garaian bezalaxe, gaur egun ere gure ikerketa xumeak egin behar izaten ditugu terminoren bat falta dugunean, edo behin-behinekoz harturiko erabakiren bat norbaitek berriz ere auzitan jartzen duenean.

Normalean (ez beti) ez dugu inor «molestatu» nahi izaten, eta, posta elektronikoa bidez edo telefonoz bertze erabiltzailereren bati zuzenean galdetu beharrean, Interneten murgiltzen gara, han zer aurkituko.

Gauza jakina da, ordea, bilaketa horren emaitza bilatzailearen abildadearen esku dagoela, neurri batean. Zaila da Internetek eman dezakeen guztia-
ren berri izatea. Denok kontrolatzen ditugu web gune batzuk, baina noizna-
hi deskubritzen ditugu lehen ezagutzen ez genituenak.

Bilatzen hasi eta begiratzen ditugu *Hiztegi Batua* eta *Orotariko Euskal Hiztegia*; *Euskalterm*; hiztegi orokorrak (*Zehazki*, *Elhuyar*, 3.000 hiztegia...); hiztegi entziklopedikoak (*Elhuyar*, *Lur*...); EIZIEren *Itzul* foroan inoiz eztabaidatu ote den; bertze aldizkari ofizialen testuak (Aldundienak, Parlamentuenak, Eusko Jaurlaritzarena...); erakunde publiko eta pribatuek sartuak dituzten glosategiak edo bertzelakoak (Bizkaiko Foru Aldundia, ETB, Jaurlaritzako Justizia Departamentua, Elhuyarren corpusak, ...); *Ereduzko Prosa*...

Arrunt interesgarriak iruditzen zaizkit, niri behinik behin, irakaskuntza espezializatueta materialak, unibertsitateetakoak bereziki. Egiatzko erabilitzaileenak direlako, espezialista euskaldunenak. Pentsatzen dut nahitaez egon behar dutela nonbait, baina, salbuespen batzuk kenduta, kasu gehienetan ez naiz halakoetara ailegaten, txiripaz ez bada.

Leioako Biologia Fakultateak aurten 30 urte ditu euskaraz irakasten hasirik. Hor nahitaez terminologia nahiko finkatua eduki behar dute; hala ere, badirudi ez dela dena hiztegietara ailegatu. Nonbait behar du! Donostiako Arkitektura Fakultatekoak hiztegia egiten ari dira eta dagoeneko behin-behineko bertsioa ikus daiteke. Osasungoa Euskalduntzeko Erakundeak ere badu bere webgunea (eta hiztegia egiteko asmoa), baina bertze batzuen falta sumatzen dut: non daude Ingeniaritzakoak, Arte Ederretakoak, Historiakoak...?

Nolanahi dela ere, bilaketaren amaieran, hondarreko, proposamen bat edo batzuk aukeratzera iristen gara. Behin horiek eskura ditugula, batzuetan, berriz ere Interneteko corpus osoan begiratzen dugu, hautagaien maiztasunak alderatzeko.

Tarteka-tarteka «onddo beltz» bat edo bertze aurkitzen dugu («gorringorik» ia inoiz ez), baldintza guztiak betetzen dituen: adiera, hizkuntz araua eta, beharbada inportanteena, adostasun-maila handia erabiltzaileen artean (eta gu «enteratu» gabe!)

Normalagoa izaten da, ordea, bilaketa horren amaieran atsekabetuxeak gelditzea aurkitu dugunarekin. Ez dugulako «jateko» deus fidagarririk aurkitu (saskia hutsik), edo, bertzerik gabe, dispertsio handiarekin topo egiten dugulako (aurkitzen dugunak ez du gure gosea aseko).

Nolanahi ere, horrekin guziarekin, kasuan kasuko hitzari buruz ahalik eta informaziorik gehien bildu ondotik, proposamen bat prestatzen dugu. Aipatuko dugu zer aukera dugun, eta bakoitzaren aldeko eta aurkako argudioak emanen ditugu. Gero, bileran elkaturik, erabaki bat hartuko dugu. Nahitaez ordain bat behar dugulako, ezin garelako esperoan egon auzia argitzen den arte.

3.5. Ordezko protokoloa behar

Terminologia Batzordeak aurreikusi bezala lan egiten badu, euskarazko terminologiagintzaren ikuspegia erabat argituko da, dudarik gabe. «Ezer ez da berdin» izanen. Nik, behinik behin, hala izatea espero dut. Uste dut, zinez, Euskalterm berriak aurrerapen handia ekarriko digula, eta zain nago agindutako fitxak (argibide gehiagorekin, ponderazio markekin...) noiz agertuko.

Ordea, Batzordeak denbora puska bat beharko du oraindik terminologia bankua osatzeko eta, hori gertatzen den bitartean, iruditzen zait erabil-tzaileok ordezko protokoloen bat beharko genukeela, aitzineko puntuan deskribatu dudana baino zerttobait hobea.

Hasteko, Administrazioarentzat ari garenok, bederen, harreman motaren bat finkaturik eduki beharko genuke, erakundeek beren artean dituztene-tatik aparte. Problema berberei ez bada, oso antzekoak direnei egin behar izaten diegulako aurre. Oraindik erabaki gabeko kasuetan, behin-behine-koak adosten saiatu beharko genuke.

Egia da badugula elkarren berri eta, batzuetan, gutxienez, elkarrengana jotzen dugula itzulgai jakin batzuen ordainetan akort izateko. Adibidez, hauteskundeetarako paper klase guztiak itzuli behar direnean (Nola itzuli «credencial de interventor»? Nik dakidala, oraindik finkatu gabe ditugu

«credencial» eta «interventor»). Erokeria litzateke Nafarroan modu batean ematea eta EAEn bertze modu batean (eta Iparraldean?). Horregatik, azkeneko bozketaldietan, behinik behin, lortu dugu ahal zen gehiena batera ematea halakoetan erabiltzen diren testuak.

Adibide hori bezalako ehunka aipa genitzake. Eta errealtatean bakoitzak berea isurtzen du, eta gure ordain guztiekin «itsaso urdinik» egiten ez duten putxu xikin kontaezinen anabasa sortzeko arriskua dugu.

Horregatik, orain ditugun baliabideak bertzela baliatu edo bertze zerbait asmatu beharko genuke, eta horren bitartez lortu nolabait handitzea finkatu gabe dauden terminoei buruz hartzen ditugun erabakien segurtasuna. Ez daitezela hain behin-behinekoak izan. Ez dut uste ezinezkoa denik, baina ez dakit ohartu beharko genukeenok konturatzen ote garen, ez eta behar adinako garrantzia ematen ote diogun ere.

3.6. Nafarroa eta Terminologia Batzordea

Eusko Jaurlaritzako Terminologia Batzordean ez dago gaur egun gure erkidegoko kiderik, eta uste dut ongi legokeela nafarren bat izatea. Ez bakarrik euskalki eta geografia guztiak ordezkatuak egoteko. Eta hori ere ez da kalte. Kontua da garbi dudala erabakiak hagitzez aiseago ulertu eta aplikatzen direla norbera inplikaturik (ordezkatua) sentitzen bada.

Horrekin batera, bidezkoa iruditzen zait erratea gustatuko litzaidakeela nafar Administrazioak ere babestea Batzordea, hitzarmen bidez edo, garai batean Euskalterm Gobernuaren intranetean txertatzeko UZEIrekin egin zuen bezala. Ez, ordea, gure Administrazioari dirua nolahi gastarazi nahi diodalako. Baina uste dut, alde batetik, justua litzatekeela dagokion partez arduratzea, eta, bertzetik, gure agintariek aintzat hartu beharko luketela euskararen garapena arlo honetan, eta ohartu eginkizun hau ere beharrezkoa dela.

Barka atrebentzia, baina hor dago proposamena, dagokionak, nahi izanez gero, kontuan har dezan.

3.7. Gure itzulpenen erabiltzaileak

Terminologiaren arazo zehatza alde batera utzi eta, begiak goiti eginez, urrunagotik begiratu nahiko nieke gure itzulpen lanei. Uste dut gero eta hobeki ari garela, eta denboraren poderioz -ardo batzuen gisara- itzultzaile hobeak garela gaur egun. Gutako bakoitzak bere aurrerabidea izan du, eta lankideekin nahiz gainerako itzultzaileekin esperientzia partekatuz, anitz ikasi dugu.

Iruditzen zait baldintza egokietan lan eginez gero, kalitate oneko itzulpenak egiteko gai garela, eta egin egiten ditugula. Ez nuke erranen zer hobetu ez dugunik, baina, horretarako, funtsezkoa den zerbait falta dugu: beharrezkoa da gure testuak ahalik eta gehien erabiltzea; eta gero, erabiltzaileen iritzia jakin.

Onartzen badidazue sukaldarien paperean jartzea, iruditzen zait hagitxerak jaki gustagarriak prestatzen ditugula; batez ere, edozeinek kontsumi ditzakeenak; inori kalte egiten ez diotenak. Halere, jakina, hori nire irudipena da, eta aitortu beharko dut betiere duda koxkor bat gelditzen zaidala gure produktuen ondasun horretaz. Zergatik? Jaleak ez zaizkigulako hurbiltzen euren iritzia ematera. Ez hori bakarrik, ez dakigu atera dizkiegunak jan dituzten edo zakarrontzira ez ote dituzten bota.

Txantxa modura errana dago, baina ez da broma. Hori inportantea da guretzat. Horrek lagunduko liguke produktua hobetzen, eta, dudarik gabe, are gehiago motibatuko gintuzke.

Nafarroako Administrazio zentralerako eta udaletako bulegari, teknikari, idazkariak... Osasunbideko mediku eta erizainak... Ogasunerako inprimakiei buruzko argibideak ematen dituzten teknikariak... Ikastetxeetako mota guztietako langileak... Sindikalistak... Kargudun politikoak... Euskarazko komunikabideetako kazetariak... Eta herritar arruntak ere bai. Horiek denek, zer iritzi dute gure testuez?

Aldizkari Ofizialean haiei eragiten dien iragarkiren bat ateratzen denean; edo argitaratu den zerbait bertze norbaiti ezagutarazi nahi diotenean; edo euren bulegora edo etxera Administrazioaren argibide-orri bat iristen zaie-

nean, nahiz eta euskaraz jakin eta alfabetatuak egon, nora jotzen dute/dugu? Gaztelaniazko testura? Zergatik? Testuak ez du funtzionatzen edo ohitura falta da?

Bertze ikuspegi batetik, antzeko kezka agertu du berriki iritzi-artikulu batean Lasarte-Oriako Udaleko euskara teknikariak: *Euskara EAEn ofiziala dela 30 urte baino gehiago bete direnean, zergatik ateratzen dute gidabaimena gaztelaniaz Gipuzkoako gazte guztiek?*

Uste dut badela garaia kontu hauek argitzen joateko. Eta jendea ez baizaigu etortzen iradokizunak, kexak eta oro har iritzia ematera, guk joan beharko dugula, nolabait ere, jendearengana, erantzun eske.

Lehenik, administrazioetan (Gobernuan eta udaletan, eta Estatuaren mendekoetan) euskaraz aritzen direnekin harreman estuagoa behar dugu. Elkarrekin ari, testu berberak erabiltzen ditugulako. Gurean sortzen diren testuek hor frogatu behar dute balio dutela (eta ez naiz bakarrik terminologiaz ari). Horretarako, nahitaezkoa da elkarren berri izatea, eta kritika saio etengabea.

Bigarrenik, gure testuak zabal ditzaketenekin solas egin beharko genuke (komunikabideak, euskaltegiak...).

Eta gero, hortik aitzinerako guztiak.

4. Ondorio eta proposamenak

Jardunaldi honetan eskaini zaidan aukeraren bitartez, saiatu naiz esplikatzen Itzulpen Atala zer den eta zertan-nola aritzen garen bertako itzultzaileok. Bertzalde, gaiak berak ekarri du, halabeharrez, gogoeta egitea gure jardunaz, egin beharko genukeenaz, egin genezakeenaz... Hona hemen errandako guztia laburbiltzeko gogoratzen zaizkidan ondorio batzuk, eta haiei loturiko zenbait proposamen:

1. Itzulpen Ataleko itzultzaileok hogeita bi urte ditugu Nafarroako Gobernuaren mendeko Administrazioarentzat itzultzen hasirik. Lehengotik hasia zen euskara Administrazioaren oihan usuan habia egiten.

Oraindik mesfidatirik gelditzen bada, uxa ditzala berehala zalantza guztiak. Testuak sendoak dira eta arazorik gabe jasaten dute itzulgaiaren pisua.

2. Protokolo edo antolamenduren bat behar dugu terminologia arloan, Administrazioarentzat ari garenon artean, bederen, terminologia arras finkatzen den bitartean, behin-behineko hartzen ditugun erabakiak ahalik eta sendoenak izan daitezten.
3. Erran bezala, berme osoko testuak sortzeko gai gara. Baina horretarako, behar diren baldintzak lortu behar ditugu. Elebitasuna aintzat hartu behar dute testugintzan zerikusia duten estamentu guztiek.
4. Beharrezkoa da testu hauek erabiltzea Administrazioan-Administrazioarekin-Administrazioarentzat euskaraz lan egiten duten pertsona guztiek. Funtsezkoa zaigu haien iritzia berri izatea. Elkarrekiko harremana nolabait egituratu behar dugu.
5. Hitzun arruntak ere ohitu beharko luke administrazioa hizkerarekin, edozein herritarrek ohikoak dituen beharretarako (inprimakiak bete, lan deialdiak kontsultatu, kartelak prestatu...). Ikastetxeek (eskola-ikastolek, institutuak, unibertsitateak, administrazioetako langileen ikastegiekin, euskaltegiekin...) aintzat hartu beharko lukete eginkizun hau, eta komunikabideek ere zubi lana egiten lagundu dezakete.
6. Nafarroako Gobernuak orain arte baino gehiago esku hartu beharko luke euskarazko terminologiagintzari loturiko arloetan: hizkera administratibo-juridikoaren sorreraren eta ezarpenaren gaineko ikerketetan; euskara Administrazioan normalizatzeko eman beharreko urratsetan. Gaurko saioa urrats bat da, baina jarraipena behar luke, hau bezalako ekitaldi gehiagoren bidez eta auzo erkidegoan dagoeneko martxan diren edo gerora sortuko diren ekimenetan parte hartuz.